DRUGO IZDANJE.

ERNEST KRAMBERGER:

DVIJE GATKE:

1. LIJEPA KRALJEVNA
2. UKLETI GRAD

NA SVIJET IZDAO
GUSTAV ERNEST MARGOLD, KNJIŽAR,
DONJI MIHOLJAC.

15094

12-

Nagrada

Martinčević Nadici uč. I. raz.
za marljivo učenje i lijepo
vladanje.

Sesvete, dne 28. lipnja 1929.

Državna osnovna škola
Kraljev. Srba, Hrvata i Slovenaca
SESVETE
kraj Zagreba

Frandolf
upr. učitelj

ERNEST KRAMBERGER:

LIJEPA KRALJEVNA UKLETI GRAD

GATKE

DRUGO IZDANJE

SA 10 SLIKA

DONJI MIHOLJAC
TISAK I NAKLADA KNJIŽARE GUSTAV ERNEST MARGOLD.

DRUGO IZDANJE PRIREDIO
STJEPAN ŠIROLA.

SVA PRAVA PRIDRŽANA.

Lijepa kraljevna.

U staro doba bio bogat kralj. Sa kraljicom je živio sretno u svojem gradu, čuvan od množine velikana i tjelesne straže; dvoren od vjernih sluga i štovan i ljubljen od podanika, kojima je bio dobar i milostiv gospodar.

Grad mu je bio veličajan i sjajan usred lijepih nasada, kroz koje je tekla velika rijeka bistre vode. Daleko od grada stajale su njegove konjušnice i marvinske staje. Hiljadu je lijepih i plemenitih konja hranio. U mramornim jaslama davaṇa im je zob, a u srebrenim rešetkama sijeno. Vozio se samo na osam, kraljica na šest konja.

Od hiljade bijelih, lijepo ugojenih krava dvor je dobivao mlijeko, sir i maslac, kolikogod je trebalo dvoranicima, a što je bilo odviše, svaki je dan predstojnik palače podijelio siromašnijem narodu. Tako je bila volja kraljičina. „Jer," — znala bi reći — „kad je u kralja svega obilno, neka se raduje i onaj, koji nema i neka uživa naš darak."

Kraljevska je blagajna, puna zlata i srebra, bila utjeha siromašnome narodu, jer je iz nje dijelio blagajnik svakome, koji je molio, ako je dokazao, da je oskudan. Objesnici nisu dobili ništa. I to je kraljica tako zapovijedila.

U riznici po staklenim ormarima bilo naslagano silno bogatstvo što zlatnoga što srebrenoga posuđa, pladnjeva i zdjela svake vrsti, velikih i malih; zlatnih čaša, noževa, vilica i žlica, svega na hiljade; u staklenim škrinjama čuvao je nadstojnik riznice silesiju dragoga kamenja i bisera.

Najljepši biser pako u kraljevskoj palači bio je živ, i to kraljeva kći, jedinica, lijepa Danica. Ne može si čovjek ni pomisliti od nje što ljepšega na svijetu. Lice u nje kao snijeg i ruže, oči kao modro nebo, kosa zlatna, meka poput svile pa dugačka do gležanja; stas joj vitak, tijelo oblo, ujedno nježno; njezin je smiješak bio umiljat, a na usnama, iza kojih se smiješkom pokazali bijeli zubići, lebdila sama krasota.

Otac su i mati neizmjerno voljeli to svoje jedino dijete, čuvali su ga kao oko u glavi. Od malenih nogu Danica nikada nije ni trenutka bila sama, a kad je navršila dvanajstu godinu, dnevice milija i ljepša, dobivala stotinu drugarica, kćeri velikaša, koje su ju izmjenice služile i oko nje vrvjele kao lepirići oko cvijetka.

Tako je dočekala svoju petnajstu godinu. Na taj je dan u kraljevskoj palači bila zakazana sjajna svečanost. Plemstvo, što ga je bilo na dvoru, staro i mlado, pa i ono ća iz najdaljih krajeva zemlje, imalo doći, da na taj dan čestita kraljevni, jer je proglašena doraslom.

Već od prvih sati dopodneva u palači je vrvjela svjetina, mnoštvo čestitača u svečanom ruhu.

Tu su zvečile zlatne ostruge i zvečili mačevi vitezova sjajno odjevenih; tu su im se tresle na klobucima perjanice; tu su šuštale svilene i kadifene oprave gospoda; sve se motalo i turalo polagano naprvo u dvoranu, da čestita mladome čedu kraljevskog para.

Kralj je sjedio na zlaćenom prijestolu, do njega na stôcu od bijele kosti, ukrašenom umjetnim rezbarijama, u krasnoj odori sjedila kraljica blaga lica i prijazna kao vedar dan.

Pred njima na široku sagu stojala Danica u bjelini, lijepa kao da je sišao anđelak iz oblaka nebeskoga. Vijenac joj na glavi od alemkamenja i dijamanata sjao, kao da iz njega vatrene iskrice poskakuju.

Oko nje se u polukrugu povrstale drugarice njene, sve u bjelini i raspletene kose, ovjenčane ružičnim vijencima.

Primala je Danica čestitke začarajući svakoga i svaku svojim miljem i svojom dražešću.

Vitezovi i gospođe joj darivahu što šta: jedni zlato, drugi srebro, neki drago kamenje, neki biserje; i opet joj netko dao nakit, narukvice, lanac oko vrata; netko dao krunu, ukrašenu dragim kamenjem i biserjem, da si njome nakiti glavicu i uplete u zlatnu kosu.

Kraljevski je rizničar primao iz njezinih ruku darove, položivši ih na bližnji stô, što ga gradiše vještom rukom umjetnici na glasu.

Najednoć se protisnu kroz mnoštvo dvije gospođe, koje nitko dosele ni vidio ni poznao nije; ušuljale se u dvoranu, a da ih nadstojnik palače među mnogim drugima nije ni opazio.

Do kraljevne Danice s druge strane stajao je kraljevski obredar (ceremonijar), lijep čovjek u modrom baršunenom ruhu, opasan bijelim svilenim i srebrom vezenim pojasom, koji je bio po okrajcima opšiven zlatnim rojtama. U desnici, znak njegove časti, imao bjelokosnu palicu. On je morao kraljevni reći ime svakoga i svake, koji bi joj čestitali. Prem je stotine lično poznavao, za ove dvije nije znao, tko su. Zato ih je gledao nekim čudom ne znajući, što da kaže.

Bile su to gospođa „Zloba“ i mati joj „Zavist“, dvije sve dosada nepoznate na tom dvoru ličnosti. Prva sva u crnini očima je probadala kraljevnu, kao da vatru na nju sipa sjaj-

nim pogledom. Usne namjestila porugljivo, kano da će sada na reći što ujedljivo.

Druga imala na sebi žutu opravu, baš pristalu njezinu blijedome nadugačko otegnutome, mršavome licu, iz kojega su sukljali nestalni zavidni pogledi.

Obadvije, pune jada, kraljevni su zaviđale ljepotu, sjaj i ljubav naroda, te su došle naopakom namjerom, da pomute sreću djetetu kraljevskog roda.

„I mi smo“ — ugrabi riječ Zavist — „došle, da čestitamo mladoj kraljevni na njezin rođendan. Ja sam mati, a ovo,“ — pokaza na crnu gospođu — „ovo je moja kći. Kao mati govorim i u ime svoje jedinice. Ne mogu reći, što u sebi ćutim i što želimo kraljevni; zato samo kažem ovo: neka joj bude sve ono, što mislimo, pa bilo baš tako, kako joj želimo.“

Nakloniše se duboko ona i kći. Bilo je kano da se dogodilo nešto vrlo neugodno, jer je sve naokolo ukočeno gledalo te dvije čudne gospođe. A još većma bi se ukočilo to društvo, da je znalo, što ta žuta neznanica želi. U sebi je naime mislila: Želim ti, da budeš za koji dan ili još i danas nakaza tako ružna, da te nitko gledati ne može, a da mu se ne gadi.

„Tko ste vas dvije,“ — strogo ih upita obrednik — „da takove nejasne želje izrazujete?“

„Mi smo“ — odvrati žuta — „mati i kći, kako rekoh. Donijele smo darak kraljevni.“ Jošte jedamput se naklonivši predade svoj dar na ruke kraljevne: ogledalo u zlatnom okviru.

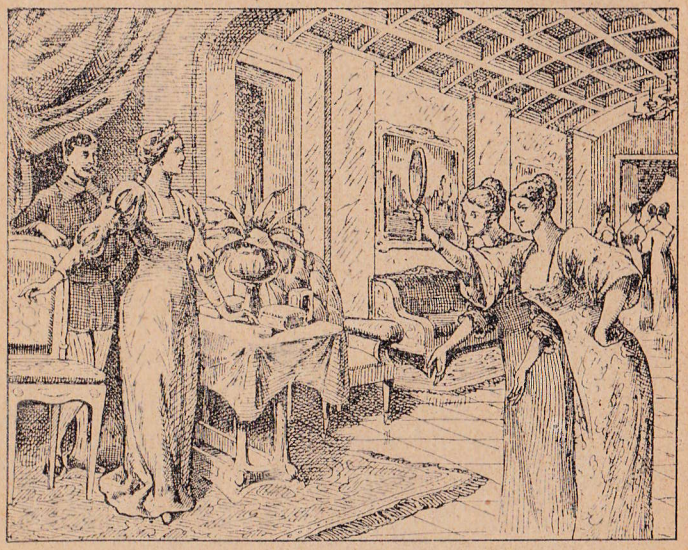

Danica ga primi. Nehotice u nj pogleda, ali u taj mah zavrisne potresena užasom. Vidila se tako nagrđenu, da joj se gnjusilo od sebe same. Da je nisu podržale drugarice, pala bi onesviještena.

Nastao metež, a kad se je kraljevna malo oporavila i kad je obredar htio, da stražarima izruči sumnjive dvije gospođe, njih je netragom nestalo.

Tada se iz množine ukaže pred kraljevnom treća neka gospođa, nježna i umiljata lica. Lijepo joj pristajala siva svilena jednostavno nakićena oprava i bijela koprena.

Nakloni se i reče: „Zovem se Blagost.“ I ja sam došla čestitati milostivoj kraljevni. Želim joj od srca najbolje, jer nikomu drugo ne želim nego samo dobro. Pa, ako joj je tko što zlo želio, Bogu se molim, da svako zlo, ako nastane, što prije od nje opet odvrati i, ako joj se što nemilo dogodi, da sve opet u prvašnji odnošaj uspostavi. Bog ju blagoslovio!“

Danica se htjela zahvaliti nepoznatoj gospođi, ali i nje je čudnovato nestalo među drugima.

Kralj su i kraljica sve to vidjeli i čuli, te je kralj zatražio, da vidi ogledalo, s kojega im se kćerka toliko prepala. Bilo je lijepo, ali na njem ništa neobično. I Danica, kad je ponovno u nj pogledala, vidila se, kakova obično jest.

Svi su se čudili i napokon je i ona sama mislila, da joj se samo u nekoj sanjarskoj zabuni prikazala ona grda nakaza.

Međutim su one dvije, Zavist i Zloba, kako su iščezle, već daleko odmakle idući ravno u šumu, gdje im je bila posestrima, vještica Kustruša.

U pô šume daleko od kraljeva grada nalazila se njezina kuća. Onamo dakle pođoše, da se ondje izjade, što one ne mogu biti tako sretne, tako ugledne, štovane i od svega svijeta ljubljene poput kraljevne. S vještičom dogovoriše mrske spletke.

Dotle je u kraljevskoj palači održavana velika gozba. Uz stolove posjedalo sjajno društvo, glazba svirala, rujnim vinom iznijeli mnoge zdravice, a kralj i kraljica bijahu osobito dobre volje. Jedina je Danica na silu tajila, da je nevesela radi nekog u njoj straha, koji ju hvatao od onda, kad je vidjela u zrcalu svoju onakaženu sliku. Nije se mogla otresti žalosnih misli, što joj uznemirivahu lijepu glavicu, a ipak nije znala pravoga razloga, zašto da se boji.

Tako je došlo vrijeme, da će se razilaziti gosti. I ona se digla, oprostila od gostiju, te je pošla u svoje sobe praćena drugaricama. Dopratiše je do praga, a uđe ona sama. Sunce je obasjalo zlatnim svijetlom sobe, obasjalo prozore, te su bili rumeni poput ognja. Kroz prozore pogledala u vrt. Još joj se nikada nije vidio tako lijep.

Zaželi poći dolje, da se prošeće među gredicama i cvjetnjacima. Inače bi pozvala koju drugu, da ju prati, sad je htjela biti sama. Da je znala, koja žalost čeka ne samo nju, nego i dobre joj roditelje i svu zemlju, ne bi sašla u vrt bez druge.

Mogla je u vrt, a da nije trebala prolaziti hodnicima i velikim stubištem, pa kroz dvorište. Iz njezine naime zadnje sobe mogla zaći u kulu. U toj je kuli bila sobica, a iz ove je salazila kroz vratašca po stubama na zavoj dolje u vrt, a da je nitko nije vidio. Ovuda je išla.

Prolazeći vrtom po stazi, kojom je stotinu puta išla, činilo joj se ovaj put, da puteljku nema kraja. To joj se vidjelo čudnovato. I makar se obazrela na sve strane, uvijek joj bilo, kano da je na istom mjestu, jer je lijevo i desno vidjela gotovo uvijek isto cvijeće.

Već je dugo tako hodala, sunce živo nagnulo na zapad, kadano najedamput se okolica promijeni. Našla se daleko od kraljevskoga grada na početku šume. Još nikada nije bila na tom mjestu. Zadivila se. Neobično gorostasno drveće imalo lišće neke osebujne boje, zeleno al ipak kao srebrenim sjajem izbijedjelo; grane i debla bijela poput brezove kore, na guštama se crvenile bobe ovelike poput krupnih oraha, oko drveća motale se loze pune tolikih grozdova, da dva čovjeka ne bi mogla odnijeti jedan; na nisku humku rasle su bundeve, rekao bi ni sud od pet akova nije veći.

Veliko cvijeće, kako ga još nikada nije vidjela, divno je mirisalo. Golemi su se leptiri vijali oko njega i šarene bube vanrednih boja

kao sjajne iskre zujile su amo tamo po zraku. Posve začarana gledala je to čudo i slušala neobične zvukove, koji odjekivahu iz šume, a ipak se nije mogla dosta nagledati te ljepote.

Pred njom pukao put gubeći se u daljinu, gdje je vidjela hrpu visokih jablanova usred veličajnih bijelih topola. Jasno je vidjela, kako se bijele, crvene, žute, malene i velike ruže hvataju debala, kako se pletu i motaju oko njih, kako se izmiljuju i svijetle između topolova tamnog, odozdo srebrenoga lišća.

Pod tim je visokim drvećem opazila kućicu. I ta je bila neobična: stijene bijele, niske prozori maleni, svijetli, kano da iz njih vatra suklja, krov crn, visok, šiljat, na šiljku žuta sjajna kruglja, a na njoj dugačak kao prst pružen bodež. Sunce je tako sjalo, da je Danica sve to jasno vidjela, ma da je i daleko bila.

Tu je na rubu šume stala, da će natrag poći. Ali ogledavši se ne vidje ni grada ni gradske okolice, kao da je sve potonulo ondje, gdje je još malo prije bilo. Prepade se. Što je to? Gdje je? Ukočeno stojeći na mjestu strahom je i trepetom gledala, kako ju nešto nosi, kako za njom šumski put iščezava i ogromno drveće i pod njim kućica sve bliže i bliže dolazi, dok nije napokon pred njom bila. Našla se pred zelenim vratima, oličenim i bijelim prugama našaranim.

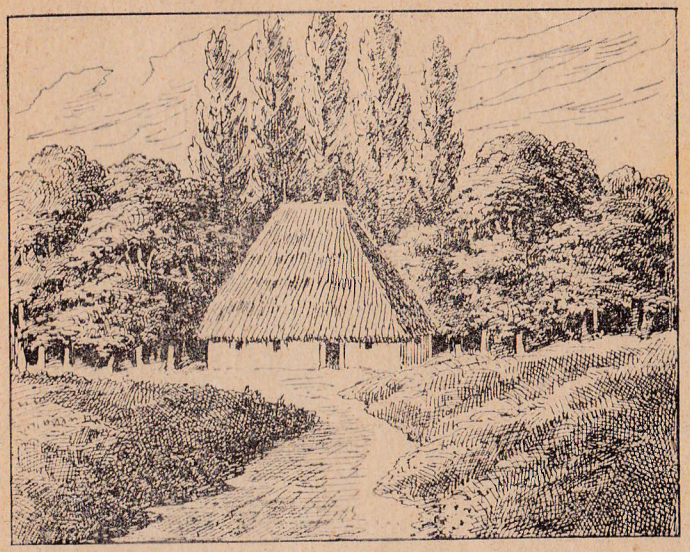

Ta je kućica bila dom vještice Kustruše.

Djevojka se bojala ući, a opet nije znala kamo, jer se počeo mrak hvatati. U šumi oko nje čudno je šuštilo, šaputalo, šumilo i romonilo. Pojavili se i drugi nepoznati joj glasovi, te se nije usudila ni lijevo ni desno, dok nije u to nastao posvemašnji mrak. Srce joj se treslo od straha.

Tada se pred njom najednoć otvore sama od sebe zelena vrata, iz nutrine probije svijetlo. Plaho pogleda u taj prostor. Nikoga ni vidjeti ni čuti; sve je tiho, kano da nema ni žive duše u toj kući. Napokon stane na prag, da bolje vidi, što je u toj čudnoj kućici.

Bila je soba dosta prostrana. U sredini na stolu gorio je tankim plamećkom fitilj u zemljanoj svjetiljci, svijetlo mu titralo, a gdjekada zabljesnulo, kano da će još usplamtiti prije nego što se ugasi.

U jednom kutu stajalo je veliko ognjište. Na njemu je tinjala debela klada, a oko nje poredani crni trbušasti lonci; iz njih je ispod poklopaca probijala gusta para. Nešto se u njima kuhalo, što je cijeli prostor napunilo nekim oštrim mirisom.

Do ognjišta vidila je Danica ogromnu krušnu peć; otvor joj zjao crn kao paklena vrata, vatre u peći nije bilo.

U drugom kutu opazila postelju, pokritu lijepim bijelim pokrovcem; opšiven čipkama segnuo do zemljanoga poda. Uz postelju se poredalo nekolika velikih crnih ormara ili su bile police zavjesama zastrte, Danica nije mogla pravo razabrati.

Na tri strane u toj sobi objesile se sa grede o dugačkim kukama duge motke, na kojima su redom sjedili crni gavrani, jedan do drugoga; bilo ih je do šezdeset. Jedni bi spavajući turnuli glavu pod krilo, drugi kimahu glavom, jer ih je drijemež hvatao. Još su bila do jednog prozora dva kolovrata, jedan velik, drugi manji.

To sve nije bilo baš strašno, ali groza uhvatila Danicu, kad je najednoć opazila pod

stolom nešto, čega nije prepoznala. Smotalo se kao crno klupko, veliko poput zgužvane perine. Bilo nešto živo, jer je disalo, sada nabubrilo, okruglo kao napuhnuta, napeta ogromna lopta, onda oplasnulo, stislo se, nabralo kao prazna vreća. Svaki put, kada se napuhnulo, uzjecalo bi otegnuto i muklo „uuuf — uuuf — uuuf!“ i nešto zacvokotnulo, kano da naglo sklopiš škare. Najednoć taj stvor ispukne glavu iz hrpe perja, otvori strašan, grbav kljun, razkolači velike oči, vrteći ih kao dva kolobara i zavikne bijesno „uhu, uhuhu!“

Danica od straha nije shvatila, da je to velika ušara, nego htijevši uteći, opazi, da nogu sa praga otkinuti ne može; bila kao prilijepita.

Od novoga straha protrne od glave do pete.

U to začuje za sobom kao iz limena grla glas: „Oj, jesi li došla, koko moja? Ti bi rado uteći, jel'? Ali s ovoga praga, draga moja, tko na nj stane iz vana dolazeći, nitko nazad ne može, samo naprijed ga noge nose. Ne boj se, golube moj, ajde samo unutar! Ne ćeš biti sama, imat ćeš drugarica. Ajde, ajde!“

Ruka ju porine i Danica bila u sobi. Vrata za njom škljocnu u bravu.

„Oj, oj,“ — začu se opet glas — „koko moja, daj da te vidim!“ — Stade pred djevojku ženska, ni stara ni mlada, ali nalik na vražju sestru, gotov jad i zloba, kako ju pakao izlegao.

Svaki mig, svaki pogled, svaki okret i mašaj ruke bio slika rođene zloradosti, koja bi ujela u srce i gledala iz zmijskih očiju.

„Da te vidim," — nastavi porugljivim posmjehom, kano da će svakom riječju otrovati nevino djevojče — „kako si lijepa, rumena i zlatna. Oh, ta fina kosa! Pa dugačka do gležanja! Gle, baš ko svila!" — Pogladi rukom Danicu po tjemenu, rekao bi, vatra joj glavu pali. — „A te oči, ni nebo nije ljepše! Lice ko rumene breskvice! No, no, tješi se, bit će skoro sve drukčije! Kosa neka ti se naćućuri kao rasčupan čičak, oči, neka izgube sjaj, pa nek budu žablje, a ovo meko lice neka se naroza, ohrapavi poput hrastove kore. Oblo tijelo i mekoputno nek odrveni! Ha, ha, ha, golube moj!" — Smijeh joj je odjeknuo u sobi kao iz limena grla. Za njim zaori kao u pozdrav zaglušna vika svih gavrana „kvar, kvar, kvar!" — dok je vještica rukom gladila Danicu i nešto izmrmljala, što sirota nije razumjela. Srce joj se stislo u grudima.

Glasnije nastavi Kustruša: „A gle, te lijepe kadifene oprave! Gizdi se u njoj, gizdavo kraljevsko dijete. No, no, zamotat ćemo gizdelinku u prosjačke krpe, neka znade, što je sirotinja. I tih lijepih cipelica na nožicama i, gledajder čuda, svilenih čarapa! Bit će dobri i opanci i vunene hrapave natikače, da znade moj

golub, kako hoda prosti svijet, kada gazi blato. A treba i blato da gazi onaj, koji ne zna za drugo, nego koracati po uglađenim podovima; neka se priuči na čačak i hrapavo busje. Veselit će se moje posestrime Zloba i mati joj Zavist, kada mi dođu u pohode i kad opaze tebe. Radovat će se, kada nađu nježno janje preobraženo u kosmatu staru kozu! Srce će im se raskucati od veselja videći one, gdje je glatka koža gospodskoga djeteta tvrda i oštra poput ribeža. Ha, ha, kuda će što ljepše!" I opet se začuo smijeh kao iz limena grla, dok je ruka vještičina gladila Danicu po licu.

„Ele, jesi li gladna, da li žedna, koko moja? Ha? Na, jedi, pij!" — Nasmijala se surovo videći, gdje se Danica trese od straha ne pogledavši na zobeni krušac i na zobenu kašu, što ih je Kustruša na dva pladnja metnula na stô. — „Ne će ti se jesti, jelda? Ali piti moraš. Vino je dobro, ohrabruje bojažljivce. Pij samo, pij!"

Danica, od straha joj se osušilo grlo, ispije punu čašu ponuđenog joj vina. Jedva, što ga je gutnula, zadrijemala, oči joj se zaklapale i posve sanena samo još čula, gdje gavrani silno grakću, za drugo već nije znala.

Probudivši se nakon dugoga sna u prvi mah nije znala, gdje je. Naglo se digne, ali posrne nazad užasom potresena, videći pred

sobom strašnu nakazu. Buljila u nju žena tako gadna, da ružnije na svijetu ne može biti; baš ona ista, što ju je ugledala u ogledalu, kada joj ga je darovala ona žuta gospođa u kraljevskom dvoru.

Dugoljasto lice, sivo poput pepela, posvuda pače i po čelu posijano samim bradavicama, bilo je ispod očiju izbočeno, jer su kosti poskočile kao dva šiljka; na bradavicama bile ponarasle dugačke crne i bijele dlake, stršeći na sve strane poput bodljika. Iz širokih usta provirivahu kao kolčići dva nejednaka šuplja zuba. Žut kao med, a neobično dug podbradak, ozdo na široko razrašćen, razrogačio se na kraju u dva šiljka. Na glavi se naježila čupava kosa nalik na češljuge.

Taj je gad, uvijen u prosjačke krpe i obuven raspogačenim poderanim opancima, zurio u sirotu Danicu. Ona izpruži ruke, da od sebe odrine nakazu, kadano zavrisne, jer je opazila, da su te gole ruke posijane dlakavim bradavicama, ruke njezine vlastite, da je ona sama ta rugoba, da je po svemu tijelu bradavičava poput ribeža i da se sama ogledava u velikom zrcalu, a to zrcalo da je jedna stijena velike gajbe, u kojoj sjedi zatvorena. Na tri druge strane bijahu letve, među tim letvena, zatvorena vrata i omašan lokot na njima.

Velik je kolovrat opazila tik do sebe, na njemu vidjela nataknutu preslicu sa povjesmom.

Videći sve to Danica, proplakala je kao kišna gora, suze krupne kao lješnjaci kotrljahu joj niz obraz. Bilo bi joj najmilije, da je mrtva.

„Oh,“ — izjeca — „što sam kome skrivila, da sam takova?“

„Ništa, ništa, koko moja“ — pojavi se surovi glas vještičin, došla je odnekale iz kuta. „Jesi lijepa sada, ljepša nego prije, ha? Zato sam ti namjestila zrcalo tako zgodno, da se u njem ogledješ. Umirit ćeš se i priučit na ovu svoju ljepotu. Što se čovjek dulje vidi, sâm sebi se sve većma dopada. Ja sad odlazim, zato te zatvorih u gajbu, da mi ne utekneš. Ispredi mi, dok se vratim, ovo povjesmo, pa onda si nataći drugo pa treće; imat ćeš posla, pa će ti proći vrijeme. Na, eno ti ga za tobom!“ — pokaza joj na hrpu kudjelje. — „Ne bude li djelo dovršeno dotle, dok se vratim, teško tebi. Vratit ću se pod večer, onda ćeš dobiti svagdanju hranu.“ Tako rekavši ode vještica iz kuće.

Jedno je vrijeme Danica plakala i plakala ne mogavši se utješiti i posla latiti, dok ju nije iznenadio žalostan glas:„ Ne plači! djevojko, nije ni nama bolje.“

Pogledavši onamo, otkuda se pojavio glas, opazi, da su gajbe, a ne ormari, što je sinoć gledala; vještica bo skinula zavjese. U svakoj je gajbi čubio stvor, nesretan kao i ona. Tiho su sjedile ženske, ružne i gnjusne sve redom

— da li djevojke ili žene Danica nije pitala, bila je prežalosna — sjedile su i prele neprekidno. Danica ih je redom motrila položenim u krilo rukama. Nije joj bilo do rada, jer joj je duša posve klonula, ruke joj malaksale.

Najednoć će opet ona, koja joj je i prije progovorila: „Predi, drugo, predi, ohrabri se, predi, ja te molim. Gledaj, da stigneš, da dopredeš sve to tvoje povjesmo, jer ako se povrati Kustruša, a nisi dovršila svoje, bit će ti zlo, košto je i nama bilo. Nemoj, da nas još većma ražalosti tvoj jauk. Ne ćeš ostati samo bez hrane, već će te . . . . ali bolje, da ti o tom ne govorim. Radi, drugo, predi, žuri, da stigneš, slušaj mene, dobro ti mislimo, ja i ove naše druge. Radi, pa ako bi te naveče pitala Kustruša, eda li si sama od volje prela i dovršila posao, ili tek po našoj opomeni, a ti ne odaj, da te je tko opomenuo; šuti ili laži, ako nisi nikada lagala, laži prvi put i nikada više. Jer ako me odaš, plakat ćeš videći što će od mene biti; plakat ćeš, jer ne dvojim, da si dobra srca i milosrdna.“

Ta je opomena djelovala više, nego što joj se zagrozila vještica, kad je odlazila. Danica doduše tužna kao pred smrt ipak se uhvatila prela, pa je radila i radila, da joj se već koža s prsti ljuštila. U kući nije bilo ništa čuti, do zujanja kolovrata. Ća i gavrani mirno su sjedili

na motkama, a ušura spavala pod stolom. Vatra se na ognjištu za čudo nije ugasila, a da ju nitko ni potaknuo nije. U loncima kuhalo cio dan.

Pred mrak se najednoć oglase gavrani zaglušnom vikom, ušara cvokotala kao bijesna. Vrata se otvore, vještica uđe u čas, baš kad je Danica zadnji struk dogotovila.

Na prvi je pogled Kustruša opazila, da je djevojka učinila po zapovjedi. „Sreća tvoja,“ — reče, mrka kano da ju prevarila nada — „sreća tvoja, te si posao obavila! Dobro je, sada će biti odmor.“

Pruži joj malo zatim kroz vratašca, kako se pilići hrane, zdjelicu zobene kaše, lukom na masti zacvrkane i zalogaj zobenice. Jelo nije bilo baš najtečnije, ali ga je Danica od glada iznemogla gutala pohlepno. Suze joj došle na oči, sjetivši se lijepih jela u kraljevskom domu. Svejedno je šutjela, da ne pokaže bol duše bojeći se zlorade vještice, da joj se ne naruga.

Drugi dan Kustruša do mraka nije izlazila. Već je rano u jutro otvorila kaveze i pustila robinje u sobu, dodijelivši svakoj kakov domaći posao po kući.

Danica morala gavrane nahraniti i vodom ih napajati, a bilo je muke dosta, dok je namirila svih šezdeset. Druge su robinje imale svaka svoje da obavi. Zatim su sve oko stola

sjedeći i opet prele i otprele svaka svoje dodijeljeno povjesmo. Cio dan nisu bile u gajbama zatvorene.

Uopće ih zatvarala samo, kad je nije bilo kod kuće.

U večer ih je opet zatvorila i lokote na gajbama zaključala, te se spremala nekamo kao da će na put.

Uvila se u crninu, natakla na glavu široku veliku crnu kapu i napokon zagrnula crnu dugačku kabanicu. Lice joj je bilo drugo no obično, svečano, kao usijano od neke radosti.

Kad je pošla na vrata, uzgraktali se gavrani i zacvokotala ušara bijesnom bukom.

Izišavši van, zabravi za sobom vrata, ali se začuo u taj mah jak šum kao od silnog vjetra i tutanj od stotine gromova. Sva se kuća tresla.

Tako je bivalo mnogo puta. Kada god je pošla po noći, robinje nisu znale kamo. Ali ona je polazila svaki put na zabavu, što no bi ju znale kadikad upriličiti vještice na brežuljku negdje daleko u šumi. Tada bi poput crna svježnja lećela zrakom, samo na crnoj joj kapi svijetlile su sjajne iskre kao zapaljene svjećice. Tko bi noću prolazio šumom videći, gdje nad njim leti crna krpa, iz koje vrcaju iskre, prekrstio bi se, te bi utekao, što su ga noge nosile, da bude daleko od te strahote. Drugi dan

iza takove coprničke zabave spavala bi Kustruša od jutra do mraka.

Tako je bilo češće. Vrijeme odmaklo, dan za danom potonuo u vječnost, i sirota Danica kao sužanj prela je dan za danom ili sjedeći uza stô, ili zatvorena u gajbi, prela dok su joj se ukočili prsti.

Nije se dogodilo ništa novo. Samo jednoga dana jedna robinja nije doprela, što je dobila da svrši, pa ju vještica nije samo gladom mučila, nego i tukla usijanom gvozdenom šibom, te je jauk njezin i cvilenje nagnao sve njezine druge na plač.

I Danica je plakala, žaleći mučenicu i ne mogavši je utješiti. Sad je tek razumjela, zašto ju je ona jedna druga onda opomenula i nagovarala, da dovrši prelo prije povratka vještičina.

Prošla tako godina. Baš na isti dan, kad je Danica došla u tu po nju nesretnu kuću, u jutro, kada se probudila, nije od čuda znala, kako bi se snašla. Nalazila se u gajbi zlatnih šiba a u zrcalu pred sobom nije vidjela kao svaki dan ružnu nakazu, nego krasno djevojče; umiljato kao da je s neba sašlo, a to je bila ona sama, baš onakova, kakova, je bila u kraljevskom domu kod dobrih roditelja.

Bila je u istoj onoj opravi, raspletene kose. isto tako nakićena. Od veselja je plakala ne

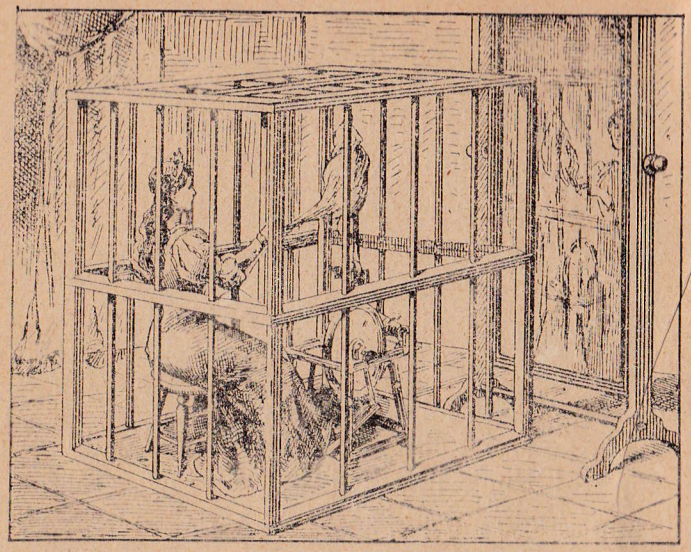

misleći drugo, nego da je došao čas pomilovanja i slobode. To je mislila još stalnije, jer je dobila, a nije vidjela tko je dao, dobila naime ista jela, što ih je kusila onoga svečanoga dana, kad joj čestitahu na petnajsti rođendan.

Ćutila se sretna čekajući, da će ju vještica pustiti na slobodu. Ali žalibog prošao je cio dan uzaludnom nadom, jer u večer mahom se preobrazila u prijašnju gadušu opet u drvenoj gajbi, u prosjačkim prnjcima.

Sva je stara žalost stisnula joj srce i kako se malo prije živo sjećala svih slasti kuće roditeljske, tako se iznova uplašila baš kao onda, kad je došla u ovu nesretnu kuću.

Vještica se zlorado smijala, jer je izmislila tu preobrazbu samo zato, da Danicu većma muči.

Tako je radila i drugim robinjama. Jednoga bo dana vidjela Danica u bližnjoj iznenada srebrenoj gajbi krasoticu crnih vlasi i čarobnih očiju, lijepa lica i divna stasa, u svilenoj opravi zlatom vezanoj, oko vrata joj mnogostruk đerdan krupnih bisera, a drugi je dan bila kukavče kao i ona sama, otrcana, izlizana, raščupana i ružna.

Tako su i druge bile redom jedan dan krasotice zatim opet grdobe.

Još dva puta se vidjela Danica lijepa u zlatnoj gajbi i opazila napokon, da je veća, dorasla djevojka. Dà, uistinu je bila već tri godine robinja u zlosretnom domu vještičinome, djevojka još mnogo ljepša nego što je bila ikada prije.

Zato se još većma rastužila, uzdišući za zlatnom slobodom, sjećajući se tisuć puta milih svojih, za koje nije nikada saznala, eda li su živi i zdravi.

Ovi pako tugovali su za svojom jedinicom, koja im je nestala netragom, nitko nije znao kako, zašto i kamo. Kroz godine su ju dali tražiti po svim krajevima svijeta, obećavali najveće blago onome, koji joj uđe u trag, ali sve, sve uzalud.

U crno se uvili, nikada se nasmijali, a kraljica od silnoga plača već gotova bila da će oslijepiti.

Tada im je došao treće godine, otkako im je izginula Danica na dvor gost, mlad vitez, kraljević, sin staroga u susjednoj zemlji kralja. Bio je lijep čovjek, visok, jak, crnomanjast smeđih, povjerljivih očiju i smiona pogleda, jer je bio hrabar, srca lavljega, mišica kao da su gvozdene; bio je izvrstan lovac i jahač. Kad je prolazio kraljevskim gradom, zlatne su ostruge njegove zvečile, da mu se korak na daleko čuo.

Dobar i plemenit svačije srce osvojio, a kao zaštitnik bijednih i siromašnih bio im je utjeha i nada.

Odmah, kako je došao na dvor, obljubili ga kralj i kraljica, jer ih je znao ganuti i tješiti, i to pjesmom. Znao je pjevati milim glasom i ne samo dirnuti, nego i hrabriti, dušu okrijepiti i nove nade buditi u srcima od žalosti klonulim.

Čuvši za tugu dobrih roditelja izginule djevojke i vidjevši zgodom njezinu sliku, on je odlučio, da će ju tri puta tražiti, pa ma pošao na kraj svijeta. Zavjerio se, da će ju treći put naći, ili da se nikada već povratiti ne će.

Već mjesec dana prošlo, al on se oprosti od kralja i kraljice, dade se na put, ne rekavši im ništa, što je nakanio učiniti.

Sakupivši oko sebe odabrana tri druga, pođe na potragu. Pošto je obišao najprvo cijelo kraljevstvo, propitkujući i u najdalnjim krajevima i razgledavajući sve, vrati se za pô godine prvi put nazad u kraljevski grad. Radosno i opet primiše miloga gosta.

On međutim nije bio tako vedar i veseo kao prije. Peklo ga je, što nije mogao ući u trag nestaloj kraljevni, čiju je sliku vidio u velikoj dvorani svaki dan.

Jednoga dana pođe u lov, s njima njegova tri druga, uz njih mnogo pomagača i sluga. Lov je krenuo isprva u goru, gdje su strijelama ubili dva jelena i mededa, onda siđoše oko podne u ravnicu nastavivši lov u velikim šumama.

Desilo se, da je kraljević proganjajući divljega vepra, strašću zanešen zalutao daleko od drugova, izgubivši im trag. Napokon nije znao, kamo da krene za njima. Zvao ih je, trubio, slušao, ne bi li ga možda ipak čuli, ali ako je i obilazio daleko naokolo trubeći i dozivajući lovce, oni ga nisu čuli.

Sjeo je, da se malo odmori, na panj i razmišljao, što će. Napokon, jer je bio hrabra srca, zapjeva najljepšu pjesmu, koju je znao, pjesmu o dobroj vili, koja pomaže junaku, kada ju zove.

Kad ju ispjevao, zašušti u grmu, preda nj ispane žena, nije vidio odakle. Bila je krasna,

visoka, a lica prijazna. „Ja sam„ — oslovi ga — „vila Dobrota. Ti si me zvao. Evo me. Pomoć ću ti. Pripovijedaj mi samo, što želiš.“

I kraljević joj kazao sve, kako je nestalo Danice na dan svečanosti u njezinoj petnajstoj godini, da nitko te tajne nije shvatio; kako joj se roditelji žaloste i kako je pošao, da ju nađe, a dosada nije našao.

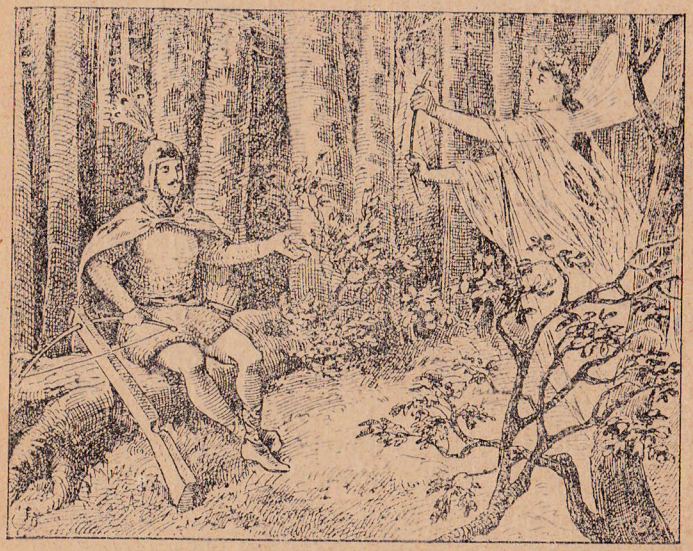

Vila ga utješila i dala mu šibu. „Evo ti“ — reče — „prut. Ima moć, da sve zlo uništi, na dobro okrene i da sve, što tko nedužno pati, u sreću mu vrgne kako se šibe dotakne, a krivce da nemilo kazni. Šiba uspostavi sve u prijašnje stanje.“

Tako rekavši vila Dobrota, iščezne kao sjena.

U to je bio nastao sumrak. Veselo se kraljević digne i pođe dalje.

Stiže na mjesto, gdje još nikada nije bio, a ipak je po ovim šumama loveći u svakoj bio. Tu se podigao kao crni zvonici skup jablanova, oko njih veličajne bijele topole, golemo drveće. Naokolo bila ledina, obrubljena guštarama, na kojima su visjeli svakojaki šumski plodovi neobična oblika i nevidjene veličine.

Među tima guštarama vijugao se bijeli kao snijeg puteljak do čudnovate kuće. Bijele joj niske stijene i malene prozore natkrio visok, crn, šiljat krov. Na šiljcima bljeskala po jedna kruglja, iz koje se promolila dugačka željezna motka poput bodeža.

Na kući opazio kraljević zelena vrata bijelim prugama isprutana. Bila su zatvorena.

Dok je kuću motrio, nastao mrak.

Još je stajao i čekao ne znajući, da je pred kućom vještice Kustruše, čekao misleći, da će dobri u njoj ljudi dati zalogaj kruha i vode, jer je bio umoran, gladan i žedan.

Kada se nitko vani ne pojavi, zapjeva ne bi li pjesmom upozorio gazdu, da je vani netko, koji traži konak.

Pjevao je o krasoti proljeća, o nježnoj ljubavi i o sreći zlatnih časova, pjevao o slobodi, o vjernosti i svetosti, pjevao o slastima, što ih

osjećaju grudi čovječanske, o svemu, što srce gane i o tuzi roditelja, koji izgubiše dijete.

Ispjevao pjesmu ganutljivim glasom, ća i lišće na drveću je zadrhtalo. Čule su pjesmu i sirote robinje u domu vještičinu; suze ih obliše.

Samo se Kustruša uzburkala. Kao izvan sebe od zle savjesti, polećela iz kuta u kut, ogrćući veliku kabanicu i nataknuvši široku kapu; žurila se nekamo.

Vani je čekao kraljević, ne će li tko izaći. Najednoć začu silno graktanje kao od velika jata gavranova. Brže bolje pograbi za luk i za strijelu iz tobolca, da bude spreman.

Tada se obnovi graktanje još budnije, a pred njim se u zrak digla neka crna hrpa lepršući poput šišmiša. Iz hrpe, nije pravo vidio, da li je glava ili što drugo, sukljali poredani poput krune ili vijenca mali plamećki modrikasta sjaja, kao da pališ sumpor. U zraku se i osjetio miris po sumporu.

Ta neobična pojava kružala oko kuće, te se naglo okrenula napram kraljeviću tako brzo leteći, da je zazujio zrak. Mladiću uzvrije lovačka krv.

Tu čudnovatu noćnu pticu mora da ustrijeli, pa će imati plijen kao nijedan drugi lovac. Položi strijelu na luk, naperi, odapne i u tili čas zaori strašan krik, hrpa se sruši na zemlju kotrljajući se i lupajući oko sebe.

Kraljević priskoči i videći, da je nastrijeljeno klupko žensko čeljade, žalio ju jer nije znao, da je zločudna, opaka i okrutna coprnica, akoprem mu je bilo napadno, što je lepršala po zraku.

Istom kad ju je unio na vrata, koja su se sama otvorila, i kad ju je položio na postelju, malo je pomalo razabrao, u čijoj je kući.

Jer kada je razgledavao po sobi, gavrani se tako uzgraktali, da mu je zaječilo u ušima. Zamahne šibom, od vile darovanom, da ih umiri.

Nu kako se dotaknuo samo jednoga, taj se preobrazi i bude lijep mladić sjajno odjeven.

Razradovan, što se je riješio ropstva i gavranskog lika, zamoli u kraljevića milost, da spasi i ostale mu drugove. I tako budu gavrani jedan za drugim opet ljudi. Sova ušara se pretvori u gospođu groficu, koja se negda zamjerila Kustruši.

Napokon se kraljević šibom dotakne ženskih grdoba u kavezima. Kavezi se raspanu, a iz svakoga uskrisi redom mlada ljepotica.

Najljepša bila Danica, koju je kraljević na svoju radost prepoznao, da je kćerka gostoljuba kralja. Zagrli i poljubi ju, kano svoju milu zaručnicu.

Kad je vještica sve to vidjela, od zlobe je vikala. Ali kraljević stupi pred nju kao strog sudac.

Zapita, zašto li je tako učinila na nevolju sirota sužnjeva i gotovo, tko ju je i zašto ju je uputio, da je Danicu onakazila i zasužnjila na toliku žalost njezinih roditelja? Zapovjedi joj, neka odmah kaže, zašto je mučila kraljevnu i komu za volju. Ako ne kaže istinu, da će ju šibati. I digne šibu.

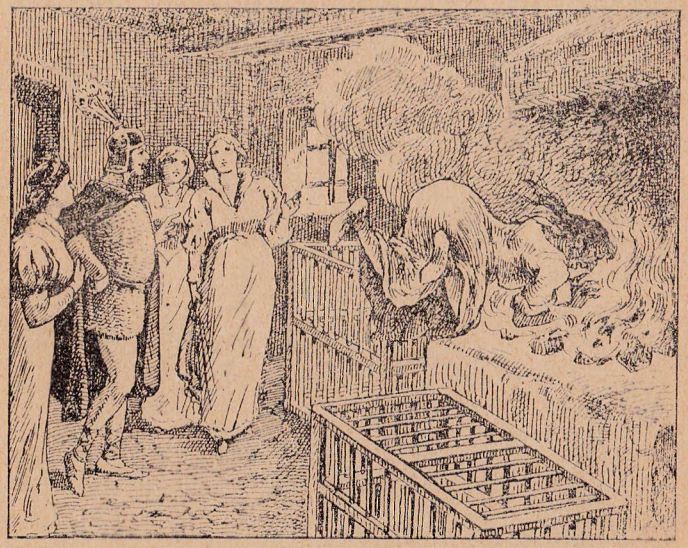

Ali prije no se je mogao šibom dotaknuti vještice, ona je na noge skočila i poletila prama krušnoj peći, u kojoj je gorjela velika vatra, naložena, da će u njoj ispeći zobeni kruh.

Plamen je sukljao u nutri muklim šumom i usred njega skoči coprnica.

Začuo se silan tutanj, vatra izbila iz peći kao da je ova isplazila golem jezik. Kratko vrijeme gorjela, onda naglo utrnula, peć je pukla, na komade se raspala i u njoj ostala samo izgorjela crna hrpa pepela. To je bio kraj vještici Kustruši.

Sad je kraljević sa velikom svojtom oslobođenih robova vještičinih uz veliko slavlje pošao u grad kralja i kraljice, roditelja Daničinih vodeći za ruku milu svoju zaručnicu. Djeveruše joj bile oslobođene krasotice, djeverovi svih šezdeset mladića, a kao kuma izbavljena grofica.

U svim mjestima, gdje je prolazila povorka, zvonjela su zvona, narod ostavljajući djelo na polju, plugove, drljače potpregu, saletio se na put klićući i povlađujući. Mlado je i staro ljubilo rub odijela Daničina i njezina osloboditeljа. Odrasle su djevojke i malene djevojčice sipale cvijeće na put, kamo će stati noge mile kraljevne. Na hiljade se sakupio narod prateći i gledajući nevidjeno dosele čudo.

U gradu su roditelji Daničini i plemstvo suze roneći dočekali kraljevsko dijete i osloboditeljа, jer se glas o njihovu dolasku pronio kao brzi vjetar.

Tako je Dobrota pobijedila Zlobu i Zavist i dijete bi povraćeno roditeljima.

Zaručnik je Daničin morao sve natanko pripovijedati, kako se zbilo i kako je izgorjela

vještica, posljednja na ovom svijetu, jer vještice sada već nikakove i nigdje nema. Pa ako vam tko i kaže, da ima, a vi ne vjerujte, pa recite slobodno, da nije istina.

Samo zlobe i zavisti žalibog još uvijek ima, jer ih nije htjela odati Kustruša, pa ih nije mogao istrijebiti hrabri kraljević.

Čuvajte ih se i pazite, da ne budete nikada zlobni i zavidni, pa ćete biti dobri i plemeniti ljudi.

Ukleti grad.

Bio je nekoć moćan vitez, bogat gospodar. Velika je zemlja naokolo bila njegova i mnogo u njoj sjajnih gradova, jedan ljepši od drugoga. U najljepšem je stanovao sâm sa svojom porodicom ženom, sinom i kćerju.

Drugi vitezovi u zemlji, podanici njegovi, bijahu dan za danom oko njega očekujući njegove zapovjedi, a kićene gospođe, određene da dvore gospodaricu, pazile su na svaki njezin mig, da učine sve, štogod bi samo poželjela.

Grad, u kojem je stanovao, uzvisio se na brijegu visoko nad ostalim svijetom. Rijesile ga četiri velike oble kule, na svakom uglu jedna, a krov kulama i gradu bio pokrit zlatnim pločama, te se sjaj njegov pod sunčanim zrakama vidio deleko i daleko po cijeloj zemlji.

Ta je zemlja bila puna blagoslova. Bogati u njoj ljudi, lijepe kuće, oko njih voćnjaci obilujući krasnim plodom, žutim kajsijama, modrim šljivama, rumenim jabukama, crvenkastim kruškama, crnim, bijelim i rujnim grožđem, krupnim orasima i lješnjacima.

*

U proljeće te su voćke cvale, pa su bašće i obronci bili kao snijegom posuti. Uz sve ceste i putove cvalo je cvijeće i njegov se miris razlijegao te sav je kraj po njemu mirisao. Kuda si pogledao, vidio si plodne oranice, zrelo žito, krasne vinograde i zelene livade, gdje su pasla bijela goveda.

Po danu uvijek je sunce stajalo na modrom nebu, obnoć su svijetlile zvijezde i mjesec, a kad je trebalo kiše, samo obnoć je padala.

Ljudi su bili dobri u toj perivoju nalik zemlji, samo gospodar nemio, uvijek mrk, ljut i goropadan kao zmaj, a uz to škrt i sebičan, te ne bi nikada nikomu ništa priuštio. Što je pak bilo najgore, on je i otimao drugima, proganjao svoje podanike, zlostavljao kmetove, a prosjake gonio ispred svojega praga pa nije dao, da itko od družine išto siromahu pokloni. U grudima nosio kamen umjesto srca.

Kao što otac, takova mu bijahu i djeca, sin i kći, a žena ohola, zloćudna i nemilosrdna, premda lijepa.

Glas je o njegovoj škrtosti i zlobi dopro daleko, pa i u tuđe krajeve, koji nisu potpadali njegovoj vlasti. Zamrzili su ga svi, a njegovi podanici, jer mu mržnje nisu smjeli pokazati, njega se bojahu kao hudoga duha.

Ele se dogodilo, te je jednoga dana polako uz brijeg uzlazila i na velika gradska vrata u

dvor htjela ući stara prosjakinja. Umotana u trošan od uporabe i starosti raščihan i proziran crn rubac, imala na glavi veliku krilatu kapu narozanu oko ruba; podbočena na grbavu palicu, grbavu kao što se već i sama zgrbila od godina i siromaštva, uljeze u kapiju. Kroz nju se ulazilo u dvor kao kroz dug i taman hodnik. Na kraju hodnika pred dvorom sjedio obično vratar.

Baš sada se desio u dvoru nedaleko ulaza, kada baba uljeze unutar. Okolo naokolo i razizemlje i u prvom i drugom katu nizao se svod do svoda, stup do stupa bijeloga, modrikastog i ružičastog mramora. U po dvora nalazio se zdenac. Nad njim na stupovima zlaćen krov, a oko stupova se plele ruže kao vijenac do pod krov.

Jedva je stupila u dvor starka, već ju opazio vratar, mlad muž visoka stasa, crnih brkova i brade.

„Kamo, babo?“ — upita.

„Eh, eto na, u dvor.“

„A što tuj?“

„Vidiš, momče, da prosim.“

„Idi s mjesta van.“

„A zašto tjeraš sirotu?“

„Zabranio gospodar pristup svakome prosjaku.“

„I prosjak je čovjek,“

„Svejedno. Idi, idi, dok te ne vidi koji dvorjanik, ili on sâm. Podne je, družina objeduje, a gospodar bi se mogao vratiti iz lova. Bež' van velim ti. Eto ti milodar; uzmi na! pa idi.“

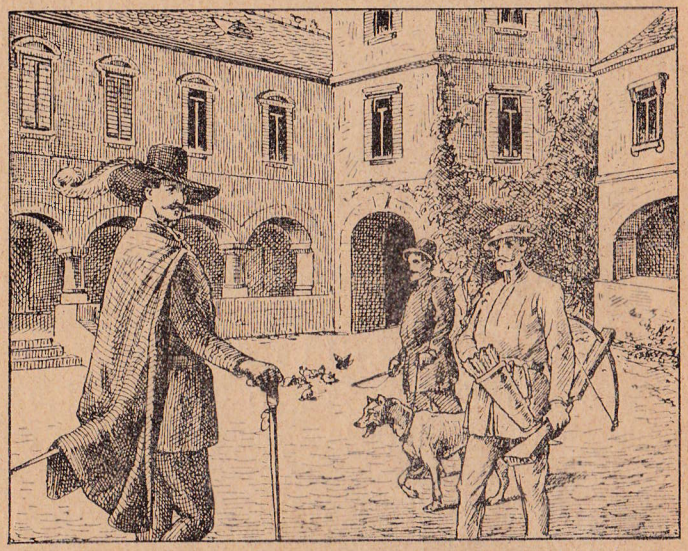

Još nije baba uzela novac, al' u taj čas na konju ušao vitez, za njim lovci i pasad.

„Što ćeš ti ovdje?“ — izdere se, opazivši prosjakinju.

„Došla sam isprosit milostinju. Daruj me!“

„Gonite ju s mojega praga!“ — zapovjedi srdito. — „Ne treba mi ovdje gamadi!“

„Molim, silni gospodaru!“

„Van!“ — zapovjedi razvalivši oči i mahnuvši rukom, da mu se pero treslo na velikom šeširu. — „Tjerajte ju odavle!“

Priskočili momci, da ju pograbe. Ona pako se ispravi, digne palicu napram njima i napram silniku govoreći drhtavim glasom: „Ne dirajte u me! Tko ruku na me digne, povenut će mu kao suha grana. Ej, silni gospodaru, ni bijeda sirote otrcane starice ne može da dirne tvoje tvrdo srce. Ali znaj, još nikoga na svijetu nema, ma bio još tako visok, a da ne bi mogao spasti na nisko; još nitko živ nije tako jak, a da se nad njim ne bi našao tko jači; nitko tako bogat, a da ne bi mogao nositi prosjačku torbu; nitko tako ohol, a da ne bi mogao postati ponizan. Ti mene gladnu i bijednu tjeraš iz tvojega sjajnoga dvora. Upamti: Ove zidine, jake i visoke, nisu građene za vječnost, sjaj nije tako stalan, a da ne bi mogao tonuti u crnu tminu. Bog vidi, što je pravo, što ne pravo; njega se boj! On će ti se osvetiti, kao što će ti se osvetiti za sve druge, koje si napustio u tuzi, brizi i nevolji, kojima si mogao pomoći, a nisi htio. Stignut će te kazna božja i zato, što si otimao drugima. Propast ćeš, a nitko te žaliti ne će, košto i ti nikoga nisi žalio.“

„Od grada ovoga ništa ne će ostati do pustih ruševina, golih zidina; u dvorištu rast će drač i trnje, u pukotinama gnjezdit će sove, naokolo narast će šume, sakrit će ovo mjesto, da ga se odnikale ne vidi. Samo ti ćeš ga čuvati, jer ćeš biti lajav pas, a jer si zao, zvat

ćeš se Sotona. Žena neka ti se pretvori u kornjaču, sin u žabu kreketušu, kći u krastaču, munkaču. Sva tvoja družina neka bude drveno kolje, samo jedan, vratar, u kojega je jedinoga među vama dobro srce, ostat će čovjek. On neka ostane, ako hoće, vašim tutorom. Pa onda tek će spasti s tebe pseći lik i s tvoje djece i žene žablja prilika, grad će se obnoviti i tu u njem biti gospodar bolji, no što si sada, dok ne dođe dječak dobar i nevin, koji će milosrdna srca dvoriti u teškoj bolesti čovjeka. To neka bude kazna za tvoje nemilosrđe."

Silnik čuvši njene riječi, razbijesni se. „U tamnicu s njom! Bacite ju dolje u najdublju jamu, gdje je vječna tmica, gdje će cvokoćući zubima, osušiti se do živa kostura!"

Ali prije no što su ju sluge pograbili, ona iščezla ispred njih netragom, ostavivši silnika i dvorjanike u najvećem čudu.

Bila je to vila Osvetnica. Kako rekla, tako i bilo.

* * *

Godine prolaze, a i stotina, dvije stotine godina prođu, kano da ih je vjetar odnio. Gledaš li nazad u vječnost, nema ih, samo promjenu ostaviše za sobom kao uspomenu.

Na onom mjestu, gdje je negda bio sjajan grad, stršile su žalosne puste ruševine obrasle

dračem i trnjem. U pukotinama sjedile i gnjezdile su sove, a noću čulo se strahovito njihovo huhukanje po gustim velikim šumama naokolo. Kada bi izišao mjesec rasvjetljujući blijedim svijetlom crne zidine, u dvorištu lajao pas. Kad je pako kiša lijevala i oluja praskala, tulio je tako užasno, da bi se kosa ježila onome, koji bi ga samo iz daleka čuo. U kišno doba čuo bi se i kreket žablji za zidom i žalosni munk, munk, munk! žabe munkače.

Po danu bilo sve tiho i mirno, samo se gušteri penjahu po kamenju. Velika gvozdena ulazna vrata već su za'rđala kroz dugo i dugo vrijeme, nitko ih nije otvorio već dvije stotine godina, pa nije nitko ni znao, što je za njima. Svijet onamo nije zalazio, jer se je bojao ukletoga grada, tako ga nazivahu, budući da je tamo sijelo vještica i zlih duhova.

Tada se dogodi, da je nekoga dana došao pred ruševinu malen dječak. Slabo odjeven nije imao na sebi nikakove prtljage do torbice, obješene o rame i sviralicu, privezanu starim svilenim gajtanom. Lice je u njega bilo ljepušno, ispod škrljačića provirivala plava poput zlata žuta kosa, iz lijepih modrih očiju gledala mu nevinost.

Bio je to Zorislav, sin nekoga čovjeka ubogara i dobre matere. Dijete se od kuće zaputilo, da će nabrati gljiva materi, pa da od njih skuha

ručak. Zalutao dječačić u šumi i otišao sve dalje i dalje, dok nije znao ni kud ni kamo. Stigla ga noć, došao dan, pa opet noć i opet dan i još uvijek nije znao gdje je.

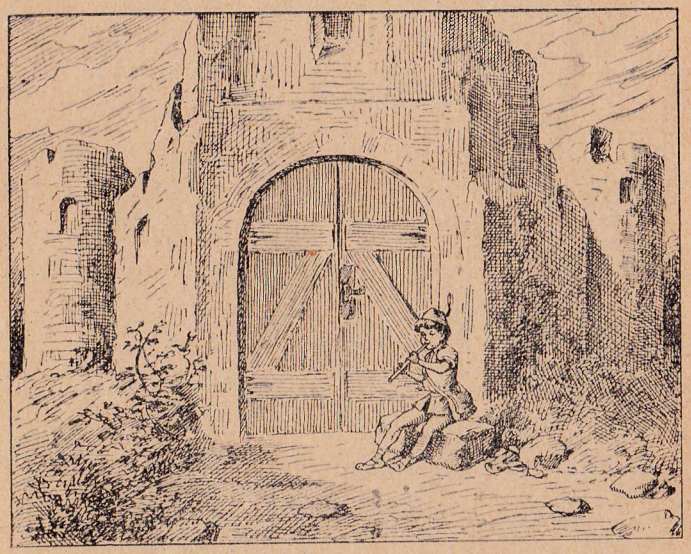

Obnoć je u strahu legeo pod drvo, ali iznemogao i umoran ipak spavao, po danu tumarao dalje. Prolazio ispod drveća visokog kao najviši crkveni zvonici, lišće bilo veliko na tom stabalju, tamno zeleno, ozdo bijelo kao srebro.

Po drveću se oplela oko stabla i domotala do vrha vinjaga, divlja loza ozdo debela kao čovječje stegno, prama visini sve tanja po granju raspletena i puna zrelih, crnih vinjaga, divljih grozdova. Kad je bio gladan, njih se nazobao.

I pitomnih kestena je našao u raspuknutoj ježurici pod kestenovim drvećem u tim šumama. I toga se ploda znao najesti, bilo je prijesno, ali slatko i glad mu utišalo.

Jedamput je u pô šume došao na čistac, gdje je bilo krasnoga cvijeća, kako ga još nikada vidio nije, a tlo je bilo na jednom mjestu posuto jagodama kao crvenim sagom. Do sita ih se nazobao.

Poslije podne istoga dana stiže u kotlinu među brežuljcima. Ondje ugleda jezerce, kojemu su obale bile pune bijelih ljiljana baš u najljepšem cvijetu. Na jednom kraju rasla visoka trska, među njom plivale su divlje patke.

U pô jezerca, gdje je voda bila najdublja, vidio veliko jato bijelih labudova. Tiho plivahu krugom svinutih vratova i oholo nadignutih krila.

Drugiput je nabasao na gljive velike kao otvoren kišobran. U čudu je gledao taj još nevidjeni pojav.

Trećiput došao je na mjesto, gdje je bilo divljih jabuka, krušaka i lijepih modrih zrelih šljiva i trnula. Njih se najeo i još u torbici odnio, da ima, kad ogladni.

Malo zatim je uz potočić opazio toliko crvenih ruža, te mislio, da je došao u šumicu toga krasnoga cvijeća. Sjajni, zlatni kukci se penjahu po stabljikama, po lišću i po cvijecima. Takove krasote još nikada ne vidje. Po ružama mirisao je vas vazduh u okolini.

Nad tim prizorom širilo se čisto modro nebo bez oblačka, a po bijelom je danu stajao polumjesec u vedrini, te mu se slika odražavala u bistrom potočiću.

U guštarama gukala je grlica nježnim glasom: „Tur, tur!“ Velika, zelena žuna preletila s jednoga kraja šumskoga ruba na drugi. Visoko u zraku polagano krugom kolao orao, a daleko negdje u šumi odjeknuo krik šojke.

Dugo je Zorislav kao začaran boravio na tom mjestu. Napokon pođe dalje. Išao je, išao neprekidno, dok već sunce nije nagnulo na zapad. Zadnji su mu traci kao u zlato uvili vrške okolišnih bregova. Na dnu dola se počele dizati bijele magle. Zorislav, obnemogao od dalekoga hoda, ogledavao se, ne bi li našao zgodno mjesto, gdje bi legao, da prospava, jer ga je hvatao već drijemež.

Došavši do mjesta, gdje se otvarala druga dolina, opazi dva visoka stara brijesta. Grane im se objesile do zemlje. Među njima bila velika kapija od kovine. Bakrene rešetke i šibe ju rijesile, a svaka rešetka i šipka na okrajku imala zlatnu krunu.

U suncu je kapija sjala kao vatra. Pred njom je dječak stao, jer je za njom ugledao krasan perivoj. Htjelo mu se ući, ali najednoć opazi pred sobom baš na ulazu čudno stvorenje, čovuljka, patuljčića, nije bio veći od pedlja.

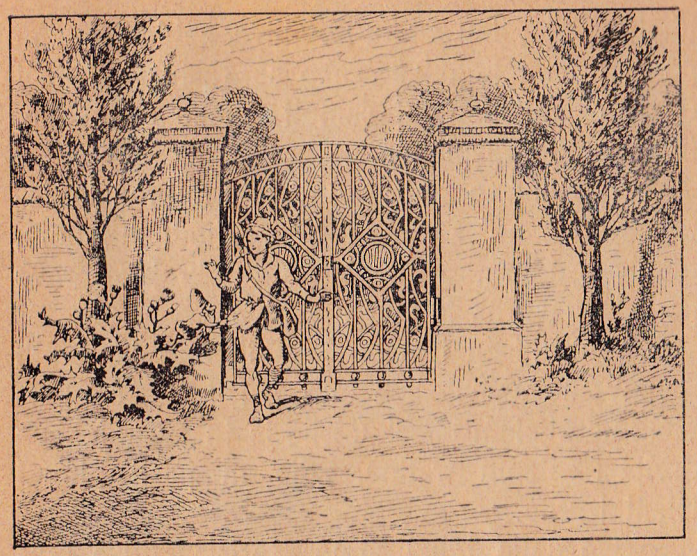

Taj mali muž bio bijel kao snijeg od vrata do nogu, jer su mu haljinac i gačice bile od čičkove kunadre, opasao se žutim svilenim pojasom, na glavu nataknuo žirovu kapicu.

Žmirkao i malene lukave očice upro u iznebušenoga dječaka, koji nije znao, da li je to duh ili pravi čovuljak.

Taj se prijazno nasmiješio, pogladio dugačku crnu bradicu i upitao sitnim glasićem kao da šturak cvrči: „Kamo, dječače? Ne znaš li, da u taj svijet vilenjaka bez dozvole ne smiješ?“

Zorislav se uplaši, jer je čuo pripovijedati, da su vilenjaci zli dusi. Plaho odvrati: „Ne ljuti se, dobri čovječe, ne znam, gdje sam. Od ro-

ditelja pošavši u šumu po gljive, zabludio sam, pa si tražim konak.“ Tako se rastužio ćuteći da je osamljen u toj samoti daleko od svojih, te se gorko rasplakao.

Vilenjak se smilovao djetetu toli ražalošćenomu. „Ne boj se,“ — reče — „hodi sa mnom, bit će ti dobro.“ Primivši ga za okrajak oprave povede ga kroz kapiju u perivoj.

Prolazili su između krasnih nasada, punih raznovrsnoga cvijeća i mirisa, išli su po putovima po bijelom pijesku. Bilo je tu svakojakoga drvlja i zelenih tratina, gdje su pasli pitomi jeleni i srne.

Sve dalje idući vidio Zorislav nove krasote Zlatne bubice i pčele vozile su se zrakom sjedeći na lipovu cvijeću, što su ga vukli upregnuti leptiri. Ptičice, malo veće od graškova zrnca, lepršale su oko njega poput vatrenih i bliskavih iskrica.

Na jednom je mjestu bio ribnjak, a u njem plivahu bijele, žute, zelene, crvene, modre i sive ribice sa dugim poput jedra plitvama.

Usred perivoja najedamput zatrube trublje i vilinski kralj i kraljica provezoše u bisernoj školjci na srebrenim kotačima, kočijaš bio rogač, a konji četiri bijele vjeverice.

Kralj je imao na sebi grimiznu mantiju, a kraljica u bijeloj opravi, pa raspletene plave kose nalik bila anđelku.

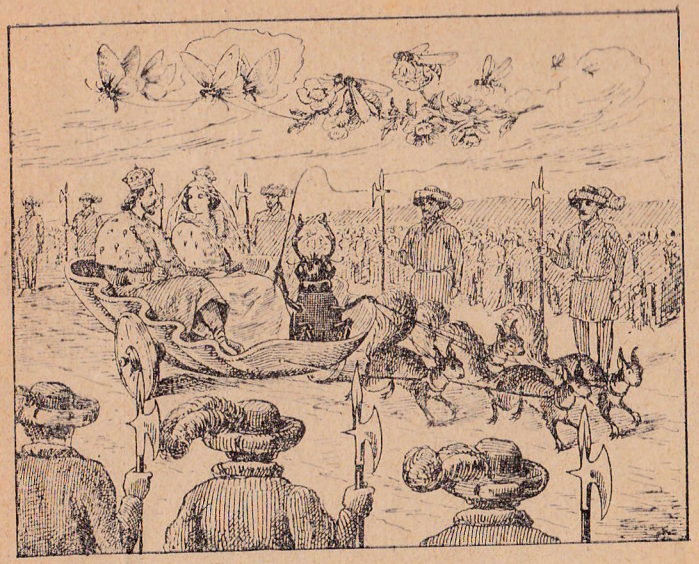

Oko njih na bijelim konjićima jašila straža. Svaki je stražar nosio na glavi žirovu kapicu i u desnici golu sabljicu.

Izišavši iz perivoja dođoše u vilinski grad. Zorislav je vidio mnogo vitih zvonika, bezbroj kuća, jedna ljepša od druge. Krovovi na kućama i zvonicima bili su crveni, a zgrade velike.

Po ulicama vrvio svijet, staro i mlado, muško i žensko, muškarci svi u opravama od čičkovih kunadra, pod žirovim kapicama, gospođe odjevene isto takovim haljinama sa kapama od bršljanova lišća.

Ljudi u čudu motrijahu dječaka, što ga je vodio patuljčić.

Taj mora da je bio odličnjak, jer mu se sve klanjalo. Pred njim su stajali vojnici, oštropernici, dignuvši oružje na počast.

U to je nastao sumrak. U isti čas usplamtiše svjetiljke po cijelom gradu. Dođoše do velike palače; to je bila kuća toga dobroga vilenjaka.

Već na ulazu i na stubištu ga dočekali sluge poniznim naklonom. Uspeše se u prvi kat i dođoše u dvoranu rasvjetljenu premnogim svjetiljkama. U sredini se otegao sjajno prostrt dugi stol.

Kako su stupili u dvoranu, zazvoni zvono i sa svih strana na otvorena vrata uđoše gospoda i gospođe, gosti vilenjaci, stanovnici ovoga čarobnoga svijeta.

Došla i lijepa gospođa, gospodarica, praćena mnogim mladim djevojkama. Prijazno ga primila i zapovjedi slugama, da Zorislavu donesu velik stolac. Morao je sjesti među gospodare ove odlične kuće i s njima blagovati.

Nije se mogao dosta nagledati i načuditi. Oko stola dvorili su dvorjanici u žutim, srebrom vezenim kaputićima, u crnim svilenim hlačicama, bijelim čarapama i crnim cipelicama donašajući jela na srebrenim pladnjićima.

Tu je bilo pečenja, na ražnju pečenog, a ražanj je bio dugačka igla; tu je bilo kolača u pokljukama pečenih, a pokljuke su bile oljuštine orahove, tu je bilo valjušaka sa šljivošem u zdjelicama, a zdjelice su bile pozlaćene ljuske lješnjakove, tu je bilo gibanice pečene u dugim pekačima, a pekači bijahu raskoljene srebrene toke.

Pilo se iz srebrenih naprŝnjaka, samo Zorislav je dobio čašu, što su mu ju dva momka donijela.

Pod večerom je svirala glazba. Zorislav takove još nikada nije čuo. To je zvečilo, brundalo, cicugalo, cičalo, šušnjalo, trubilo i ječilo tako sitnim glasovima, kao da na dubu cvrčak pjevajući zuji.

Iza večere bio ples. Zorislav ga je motrio s uzvišenog mjesta, kamo ga je gostoljubivi vilenjak odveo. To se vrtjelo, vijalo, kolutalo, plelo, motalo, sastajalo, razilazilo, poskakivalo, noge čudno postavljalo, sad u kolu, sad u dvoje pa u četvero, da se je dječaku zavrtio mozak. Toliko neobične ljepote, takova sjaja nikada prije ni poslije nije vidio, niti je ikada sanjao, da takovo što može biti.

Poslije plesa ga vilenjak odveo u sobu, gdje će spavati. Složili mu postelju od mekanih perina, sastaviše mu pokrivače, da mu ne budu prekratki, a bijahu od čiste svile. Tu je on spavao kao kakav kralj.

Već je sunce daleko poodmaklo, kada se probudio. Ali sada nije znao, što mu se dogo-

dilo. Jer je ležao među ona dva golema brijesta, gdje se je dan prije s njim sastao vilenjak. Poznao je dobro isto mjesto, samo lijepe kapije nije bilo. Umjesto nje vidio gusto grmlje i visoko trnje.

Nije pravo znao, da li je uistinu sve to bilo, što je vidio i čuo, ili je samo sanjao.

Ali ipak je valjda doživio, jer je našao na sebi sviralicu, obješenu o rame zlatnim lančićem. Što da će mu, još nije znao, ali mu ju valjda dao onaj dobri vilenjak, kod kojeg je bio u gostima, dao mu ju sigurno u neku svrhu. I jest! Jedva što je zakoraknuo, osjeti, da ga vodi.

Išao je dakle za njom i uvijek je osjetio snagu sviralice, koja mu je kao kažiput pokazala, kamo da ide.

Došao je isprva u kraj, gdje nije bilo ništa do gologa kamenja i velikih stijena. Zatim se nalazio među samim brežuljcima, obraslim samo borovicom, gdje su letjela velika jata bravenjaka.

Onda je zašao u livade žutoga i modroga cvijeća, a prosjecane malim potočićima. i napokon dođe u nekakav sasvim čudan neobičan kraj.

Tamo već nije bilo tako krasno. Došao je u gustu šumu. U njoj je bila tmina, sunca

ni tračka, posvuda je naišao na trnje, na otpalo suho granje, što je smetalo hodu. Morao obilaziti oko oborenih debala i trulih panjeva, morao prolaziti kroz močvarno tlo, vući se kroz šaš i trsku, dok nije napokon dospio pod brijeg.

Nije mogao drugamo, nego se morao na nj penjati. Teškom mukom, korak po korak uzlazeći, nadođe napokon na vrh. Bio pred gradom.

U čudu je gledao goleme zidine pred sobom, velike kule na uglovima, podrte prozorne otvore. Divio se velikoj željeznoj kapiji. Samo ga je plašila mrtva tišina posvuda naokolo. Vidila mu se gradina kao vilinski stan, jer je mislio, da za vratima valjda stanuju šumske vile, te su vrata zabravile, da nitko ne može do njih.

Strah je njegov bio još veći, što su se sa svih strana naturali crni oblaci, a negdje daleko već tutnjila grmljavina, naglo nastalo tmurno. Nije znao, što bi.

Plaho se ogledavao na sve strane, ne bi li gdje vidio živi stvor, da ga moli za pomoć, jer od umora nije već mogao dalje. Nije se usudio da viče, bojeći se vila, pa tako je nepomično stajao i čekao suznim očima na svoju propast.

Tada najednoć začuje, gdje u gradu laje pseto. Neka ga je groza hvatala, jer je bilo u-

žasno slušati. Činilo mu se da laje, al' ujedno i plače, da zdvojno vapi, onda plašljivo cmrlji, a napokon opet bijesno laje i tuli, da su otegnuti glasovi mnogostruko odjeknuli iz šume.

Tamo počeše sove huhukati i kljunovi cvokotati, lisice uzele brevčiti. Među drvljem i gušťama šuštio vjetar, tmina se hvatala sve to jače. Bilo kano da hodaju noćni dusi onuda i vode kolo po suhom lišću.

Sjetio se Zorislav svih strahota zacopranih ljudi, vještica i vukodlaka, o kojima su mu pripovijedale babe na prelu kod majke. Svaki je čas mislio, da će sada na! izaći pred njega vještica, te ga ureći i pretvoriti u kurjaka ili u lisicu. Leden ga je znoj oblio.

Tada se najedamput pojavi nova snaga sviralice. Sama od sebe zasvira, da su mu uši ječile.

Na to se posvud okolo pojave mnogovrsni glasovi. Iz šume odjekivalo kao stotina takovih sviralica, sove opet počele huhukati, lisice brevčiti, digao se uz to šum kano da puše vjetar, daleko tutnjilo poput grmljavine. Bivalo sve tamnije, u gradu pred njim lajao pas, kreketale žabe, sve to ujedamput.

Ali baš u čas, kad je pas iznova zalajao, škrine ključ u 'rđavoj bravi, krila se kapije razmaknu i na otvorenom ulazu pojavi se čovjek.

Bio je to starac ovisok doduše, ali već i pognut. Bijela mu se brada spustila niz prsa do pojasa, s njom se spojio gust sijedi brk, sa glave mu segla preko ramena duga, bijela kosa. Iz navoranoga lica gledahu blage žalosne oči. Odjeven u crno ruho nalik bio duhu, došavšemu iz drugoga svijeta. Prijazno je gledao u dječaka digнuvši ruku kao na blagoslov.

Zorislav se isprva prepao videći to zabrinuto staračko lice, no malo zatim osjeti neko povjerenje u njega.

Starac je bio vratar nekadašnjega gospodara ovoga od vile osvetnice ukletoga grada i jedini radi dobrote od nje pošteđeni čovjek, koji nije preobražen u što drugo.

Ostao je u gradu i dvorio uklete svoje gospodare, te je tako ostario do nebrojenih godina, čekajući spas svojih gospodara.

Stojeći na ulazu motrio dječarca, koji je tako nedužno i povjerljivo u njega upro bistre modre oči.

Za vratarom izišao čudan pas. Velik kao tele, crn kao vrag, bio je strašan. Umjesto dlaka stršile po svemu tijelu dugačke bodljike kao u ježa, a osobito dugačkom ježuricom obrasla mu je bila okrugla velika glava.

Oko vrata nosio široku željeznu ogrlicu, na njoj šiljate gvozdene čavle. Bio je strašniji, što je imao krvave oči i u gubici željezne kukaste zube. Kada bi s njima što uhvatio, nije mogao više pustiti.

Na nogama imao prste kao čovjek, samo dugačke pandže umjesto nokata.

Zorislav videći to strašilo stisnuo se i najvolio bi utećí, da je znao kamo. Pas je stao na ulazu, izvalio oči i keseći zube režio: Rr vau! Rrr vau, vau! Rrr-vau, vau, vau!

„St, Sotono!“ — ukori ga vratar. — „Mir! Ne vidiš li, da je dječačić?“

Ou! Ou! Ou! — zavijao pas. Na oči mu došle krupne suze. Ou! Ou! Ou!

„Šuti, Sotono!“ — zapovijedi starac. — „Šuti! Možda je tvoj spas.“

Pas uvukao rep i zijevnuvši otvorio ralje do grkljana i zacvilio, kao da je dobio batina.

„Čiji si ti?“ — upita vratar mališa.

„Ime mi je Zorislav. Otac su mi i mati tamo daleko. Tata gradi kotače i kola, majka kuha, drugo ne znam.“

„Zašto nisi ostao kod njih?“

„Tražio sam gljive majci, da nam ih skuha, u šumi sam zalutao, pa sada ne znam kući.“ — Počeo plakati kao kišna gora.

„Siromašno dijete!“ — požali ga vratar. — „Ne plači. Ja ću se brinuti za te, dok ti nađemo roditelje. Hodi samo u grad, ne boj se ništa. Ne će ti pas ništa.“ — Psetu zapovijedi: „Odlazi, Sotono, natrag!“

Pas se pokupi i odite uvučena repa u dvorište. Starac primi dječarca za ruku, te ga povede unutar: „Hodi samo, hodi, sigurno si već i gladan.“ Stupiše u dvor.

Tamo su ležale hrpe sipina, hrpe otpalih zidova i klesanoga kamenja. Posvuda naokolo svodovi, urušeni i prekinuti stupovi, ostaci nekadašnjega sjaja, još je na njima bio gdjegdje trag zlatnoga nakita.

U kutovima narasao gust drač, bodljikavo trnje, čičak i češljuge. A kao na ruglo toj propaloj krasoti jedini je zdenac ostao dosta lijep i pun dobre, svježe vode.

Blizu njega se nalazila mlaka prolivene iz njega vode, a u njoj su sjedile dvije žabe: velika kao klobuk, zelena, posijana smeđim pjegama, i manja, sivkasta, krastava. Kano Zorislavu na pozdrav oglasiše se: „Krek, krek, kvak, kvak, kvak! — munk, munk!“

Nije napadno, kada žabe krekeću i munkaču, ali je bilo gadno gledati, gdje im noge dokrajče ljudskim prstima.

Oko mlake polako obilazila kornjača uzdignuvši ljuskavo tijelo na žuto-pjegavim nogama i zgrbljenim prstima.

I opet je Zorislava uhvatio neki strah. Ogledavao se po dvorištu, gdje je do jedinoga zdenca sve bilo oštećeno. Drveni kolci poredali se kojekuda po prostoru, kano da stoje na straži.

Stari vratar opazio, da je dječaku tijesno oko srca, zato ga je i opet mirio: „Ne boj se, dijete. Ne će ti nitko ništa. Ni Sotone se ne plaši: ne će ugristi.“

Pas kao da je razumio, što starac govori, došao na blizu do dječaka i jezik isplazivši gubicom ga je bockao u koljeno, kao da će mu što reći.

Ipak je Zorislavu odlanulo, kada ga je vratar odveo u svoju sobicu, gdje ga je nahranio. Bila je jedina nerazvaljena u tom žalosnom gradu.

Kod vratara je Zorislav sad ostao dvoreći ga i iznemoglome od starosti pomažući nadvoriti životinje. Čovjek se vremenom priuči i zlu, pa se i on priučio žabama i gadnome psetu.

Tako je ostao dugo, dugo kod dobroga staroga vratara. Ovaj ga je zavolio, kao da mu je sin i uz njega bio radosniji, lice mu vedrije.

I sam je grad bivao nekako življi od neko doba. Jer dok su dosele u pukotinama prebivali samo šišmiši i sove, odjedamput se nastanili gnjezdajući i veliki, divlji golubovi, grinjaši, cijeli dan im je bilo čuti prijazno gukanje, kada su letjeli oko kula. Vratar bi kazivao, da je to dobar znak. Kako je naime negda za svjetskoga potopa golub donašajući u kljunu zelenu grančicu navijestio kraj potopu, tako da i ovi golubovi naviještaju kraj i konac prokletstvu.

Već je bio Zorislav prilično ponarasao, kad iznenada oboli dobri stari vratar. Ležeći u postelji mučen vrućicom i onesviješten. Zorislav ga je brižno dvorio, da i vlastito starčevo dijete bolje i ljepše ne bi moglo.

Jednoga dana vratar se iza duge nesvjestice probudi i progleda veselo uskliknuvši: „Ja sam opet zdrav! Hvala Bogu i tebi, koji si me dvorio dan i noć! Oj, vilo osvetnice, obrekla si, da će doći sretno vrijeme na ovaj grad, ako dobro dijete u teškoj bolesti priskoči podvorbom i njegom iznemoglu bolesniku! Čuj me, vilo, čuj!“

U taj mah zatutnji gromovit prasak, zemlja se potrese i najedamput nestade ruševina. Grad se preobrazi sjajan kakov je bio i prije. Kolci ožive, budu dvorjanici. Pas bude čovjekom, gospodarom; žabe i kornjača se pretvore u kćerku i sina te u gospođu.

Svuda naokolo procvalo cvijeće, umjesto šuma se ukazaše plodna polja, zelene livade, voćnjaci i vinogradi. Nad svim se širilo vedro modro nebo i sjalo zlatno sunce. Krasota na sve strane.

Zorislav se začudio kao začaran, kad je ugledao vratara kao mladića crne kose i crnih brkova, a najvećma se čudio samomu sebi, jer je bio po viteški odjeven, u baršunu, sa zlatnim lancem oko vrata, na čižmama mu zvečile zlatne ostruge, na glavi imao širok klobuk, a na njem dugačko nojevo pero; oko pasa opasao mač urešen dragim kamenjem.

Prijazno ga pozdravi gospodar, ljubezno ga primiše gospođa i odrasli sin i kći viteževa, lijepa kao bijeli dan.

Morao je ostati kod njih u gradu. Gospodar je postao blagim moćnikom, gospođa milostivna srca, djeca dobroćudna i mila.

Rado je Zorislav ostao kod tako dobrih ljudi i kod prijatelja vratara. Pa kad je vitez sve čuo, kako se i što se sve dogodilo sa

Zorislavom, dade propitati za njegove roditelje i saznavši za nje dade upregnuti šest konja i u sjajnoj kočiji dovesti ih u grad. Radosno zagrliše sina.

Tamo su srećno živjeli dugo i dugo. Zorislav postao zet silnoga gospodara. Kada su bili svatovi, u staklenoj se kočiji vozio sa mladom ženom, a zlaćeni kotači na kolima bijahu ovijeni cvijetnim vjencima. Kad je umr'o gospodar, ostavio mu je velik imetak i tako bi nagrađena Zorislavu njegova dobrota i vrlina.